

HarperCollins

DE TATOEËERDER VAN AUSCHWITZ

Het waargebeurde verhaal van de uitzonderlijke liefde
tussen gevangenen 32407 en 34902

Heather Morris

DE TATOEËERDER VAN AUSCHWITZ

Heather Morris

**DE TATOEEËRDER
VAN AUSCHWITZ**

Vertaling Karin de Haas

HarperCollins

Dit fragment uit *De tatoeëerder van Auschwitz* van Heather Morris wordt u aangeboden door HarperCollins Holland. Deze uitgave is niet bestemd voor de verkoop.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam
Copyright © Heather Morris, 2018
Oorspronkelijke titel: *The Tattooist of Auschwitz*
Copyright Nederlandse vertaling: © 2018 HarperCollins Holland
Vertaling: Karin de Haas
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: Will Immink Design / iStock
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Soest
Druk: Wöhrmann BV, Zutphen

Kaart Europa © Nicolette Caven
Kaart Birkenau © A R Design

The moral rights of the author have been asserted.

ISBN 978 94 027 0051 0
ISBN 978 94 027 5390 5 (e-book)

NUR 320
Eerste druk januari 2018

Originally Published in the English language as *The Tattooist of Auschwitz* by Zaffre, an imprint of Bonnier Zaffre Limited, London.

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises Limited
® en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit boek is gebaseerd op de persoonlijke herinneringen van Lale Sokolov. Alles is in het werk gesteld om de feiten met de beschikbare documenten te verifiëren.

1

April 1942

De vierentwintigjarige Lale rijdt in een rammelende trein over het platteland. Hij houdt zijn hoofd geheven, maar is volledig in zichzelf gekeerd en doet geen moeite om contact te leggen met de man naast hem. Die valt zo nu en dan met zijn hoofd op Lales schouder in slaap, maar hij duwt hem niet weg. Het is gewoon een van de vele jongemannen die in de veewagons zijn gepropt. Omdat ze geen aanwijzing hebben gekregen waar ze naartoe zouden gaan, heeft Lale zijn gebruikelijke kleding aangetrokken: een geperst pak, een schoon wit overhemd en een stropdas. Maak altijd een goede indruk.

Hij probeert te schatten hoe groot de ruimte is waarin hij is opgesloten. De wagon is ongeveer tweeënhalve meter breed, maar omdat hij het uiteinde niet kan zien, is het onmogelijk om de lengte te schatten. Hij geeft het op

en doet een poging om het aantal mannen te tellen met wie hij de wagon deelt, maar ook dat blijkt onmogelijk, door de grote hoeveelheid hoofden die op en neer hobbelen. Hij weet ook niet hoeveel wagons er zijn. Zijn rug en zijn benen doen pijn. Zijn gezicht jeukt. De stoppels herinneren hem eraan dat hij zich niet meer heeft gewassen of geschoren sinds ze twee dagen geleden aan de reis zijn begonnen. Hij voelt zich steeds minder zichzelf.

Wanneer de mannen hem bij hun gesprek proberen te betrekken, reageert hij met bemoedigende woorden, in een poging hun angst in hoop te veranderen. We staan tot onze knieën in de stront, maar laten we zorgen dat we er niet in verdrinken. Hij krijgt lelijke opmerkingen naar zijn hoofd vanwege zijn keurige kleding en zijn beschaafde manier van doen. Ze beschuldigen hem ervan dat hij afkomstig is uit de bovenklasse. ‘En kijk eens wat het je heeft opgeleverd.’ Hij probeert de woorden van zich af te laten glijden en de vijandige blikken met een glimlach te beantwoorden. Wie houd ik nou voor de gek? Ik ben net zo bang als de anderen.

Een jongeman zoekt oogcontact en wringt zich tussen de drom van lichamen door om bij hem te komen. Sommige mannen geven hem een duw of een por. Het is pas je eigen ruimte als jij die ruimte claimt.

‘Hoe kun je zo rustig blijven?’ vraagt de jongeman. ‘Ze hadden geweren. Die rotzakken hielden ons onder schot en dwongen ons om in deze... veewagons te klimmen.’

Lale glimlacht: ‘Het is ook niet bepaald wat ik had verwacht.’

‘Waar denk je dat ze ons naartoe brengen?’

‘Dat doet er niet toe. Onthoud gewoon dat we hier zijn om onze families te beschermen.’

‘Maar wat als...’

‘Het heeft geen zin om je dat af te vragen. Ik weet het niet, jij weet het niet, we weten het geen van allen. Laten we gewoon doen wat ze ons opdragen.’

‘Wij zijn in de meerderheid. Zullen we proberen om ze te overmeesteren wanneer de trein stopt?’ Het bleke gezicht van de jongeman is vertrokken van verwarde agressie. Hij balt zijn vuisten en maakt een pathetisch boksend gebaar.

‘Wij hebben vuisten, zij hebben geweren – wie denk je dat er gaat winnen?’

De jongeman zwijgt even. Zijn schouder drukt tegen Lales borst, en Lale ruikt de olie en het zweet in zijn haar. Hij laat zijn handen vallen, zodat ze slapjes naast zijn lichaam bungelen. ‘Ik ben Aron,’ zegt hij.

‘Lale.’

De mannen om hen heen kijken even hun kant op, en dan vervallen ze weer in hun zwijgende overpeinzingen. Wat ze met elkaar gemeen hebben, is angst. En jeugd. En hun godsdienst. Lale doet zijn best om niet te speculeren over datgene wat hen te wachten staat. Ze hebben hem verteld dat hij voor de Duitsers gaat werken, en dat is dan ook wat hij van plan is te doen. Hij denkt aan zijn fa-

milie. Zij zijn veilig. Hij heeft het offer gebracht, en daar heeft hij geen spijt van. Hij zou het direct weer doen, zodat zijn dierbare familieleden thuis konden blijven en niet van elkaar gescheiden zouden worden.

Zo'n beetje elk uur – zo lijkt het – stellen ze hem dezelfde vragen. Wanneer hij het zat begint te worden, antwoordt hij: ‘Wacht nou maar gewoon af.’ Hij begrijpt niet waarom ze juist bij hem komen met hun vragen. Hij weet niet méér dan de anderen. Ja, hij draagt een pak en een das, maar dat is het enige zichtbare verschil tussen hem en de mannen om hem heen. We zitten allemaal in hetzelfde smerige schuitje.

Ze kunnen niet zitten in de overvolle wagon, laat staan liggen. Twee emmers doen dienst als toilet. Wanneer die vol raken, breekt er een schermutseling uit omdat niemand in de buurt van de stank wil staan. De emmers worden omgestoten en de inhoud stroomt over de vloer van de wagon. Lale houdt zijn koffer stevig vast, hopen dat hij zich met zijn geld en zijn kleren vrij kan kopen wanneer ze op de plek van bestemming zijn, of dat hij er op zijn minst een goed baantje mee kan regelen. Misschien is er wel werk waarbij hij zijn talenkennis kan gebruiken.

Hij boft dat hij een plekje aan de zijkant van de wagon heeft weten te bemachtigen. Door kieren tussen de houten latten vangt hij een glimp op van het voorbijglijdende landschap. De vlagen frisse lucht die hij af en toe binnenkrijgt, helpen hem de misselijkheid te on-

derdrukken. Het mag dan lente zijn, maar de hemel is zwaarbewolkt en het regent voortdurend. Soms rijden ze door velden vol kleurrijke bloemen, en Lale glimlacht in zichzelf. Bloemen. Als kind leerde hij al van zijn moeder dat vrouwen er gek op zijn. Wanneer zou hij weer de kans krijgen om een meisje bloemen cadeau te doen? Hij kijkt naar de stralende kleuren die langsflitsen, hele velden vol met klapprozen die wuiven in de wind, een dieprode massa. Hij zweert dat hij het volgende boeket dat hij aan iemand geeft zelf zal plukken. Het is nooit bij hem opgekomen dat ze in zulke grote hoeveelheden in het wild groeien. Zijn moeder had er een paar in haar tuin, maar ze plukte ze nooit om ze binnen in een vaas te zetten. In zijn hoofd stelt hij een lijstje samen van dingen die hij moet doen. ‘Wanneer ik weer thuis ben...’

Er breekt opnieuw een handgemeen uit tussen de mannen in de overvolle wagon. Er wordt geknokt. Geschreeuwd. Lale kan niet zien wat er gebeurt, hij voelt de lichamen die tegen hem aan worden geduwd. Dan is het ineens stil. Even later klinken de woorden: ‘Je hebt hem vermoord.’

‘Mazzelaar,’ mompelt iemand.

Arme kerel.

Mijn leven is te goed om hier te eindigen.

Ze stoppen vaak onderweg, soms een paar minuten, soms urenlang, altijd bij een stadje of een dorp. Nu en dan vangt Lale een glimp op van de namen van de sta-

tions die ze passeren: Ostrava, een stadje waarvan hij weet dat het vlak bij de grens tussen Tsjechoslowakije en Polen ligt; Pszczyna, waaraan hij ziet dat ze inderdaad in Polen zijn. De grote vraag: waar zal de reis eindigen? Hij brengt het leeuwendeel van de tijd door met peinzen over zijn leven in Bratislava. Zijn baan, zijn appartement, zijn vrienden – in het bijzonder zijn vrouwelijke vrienden.

De trein stopt weer. Het is pikdonker; de maan en de sterren gaan volledig schuil achter de wolken. Is het donker een voorbode van de toekomst? De dingen zijn zoals ze zijn. Wat ik op dit moment kan zien, voelen, horen en ruiken. Hij ziet uitsluitend mannen zoals hijzelf, jong en op weg naar het onbekende. Hij hoort het gerommel van lege magen en het raspen van droge kelen. Hij ruikt pis en poep en de lichaamsgeur van mannen die zich te lang niet hebben gewassen. Nu de mannen niet langer heen en weer worden gesmeten, kunnen ze rusten zonder al duwend en trekkend een plekje te hoeven veroveren. Meer dan één van hen gebruikt Lale nu als hoofdkussen.

Er klinkt lawaai uit een van de wagons achter hen, en het geluid komt langzaam dichterbij. De mannen die daar zitten opgesloten, hebben er genoeg van en proberen te ontsnappen. De geluiden – mannen die zich tegen de houten wanden van de wagon werpen, gekletter dat afkomstig moet zijn van een van de poepemmers – stookt ook bij de anderen het vuur van verzet op. Het

duurt niet lang voordat iedere wagon van binnenuit wordt aangevallen.

‘Help ons of ga aan de kant!’ schreeuwt een grote man tegen Lale, terwijl hij met zijn schouder tegen de wand beukt.

‘Verspil je energie niet,’ zegt Lale. ‘Als deze wanden kapot konden, zou dat die koeien dan onderhand niet gelukt zijn?’

Een paar van de mannen staken hun pogingen en keren zich boos naar hem toe.

Ze overdenken zijn opmerking. De trein rijdt met een schok verder. Misschien denken de bevelhebbers dat er vanzelf een eind aan de onrust zal komen als de reis wordt hervat. Het tumult in de wagons verstomt. Lale sluit zijn ogen.

Na twee dagen stopt de veetrein weer. Dit keer klinkt er een heleboel tumult buiten. Honden blaffen, bevelen worden geschreeuwd in het Duits, grendels worden opengeschoven en de deuren van de wagons opengerukt.

‘Kom uit de trein, laat je bezittingen achter!’ schreeuwen de soldaten. ‘Schiet op! Laat je spullen op de grond liggen!’ Lale, die bij de achterste wand staat, is een van de laatsten die de wagon verlaat. Als hij bij de deur komt, ziet hij het lichaam van de man liggen die bij de schermutseling is gedood. Hij sluit heel even zijn ogen en zegt in gedachten een gebedje voor de man op. Dan verlaat hij de wagon, maar neemt de stank mee die zijn kleren,

zijn huid, elke cel van zijn lichaam inmiddels heeft doordrenkt. Hij landt op zijn knieën en blijft secondenlang zitten, met zijn handen in het grind. Hij hapt naar adem. Hij is uitgeput. Zijn keel is droog van de dorst. Langzaam komt hij overeind en kijkt om zich heen, naar de honderden verschrikte mannen die proberen om het tafereel vóór zich te bevatten. Honden happen naar de mannen die te traag in beweging komen. Velen van hen struikelen, omdat hun beenspieren na al die dagen in de trein te stijf zijn om goed te functioneren. Koffers, bundels boeken, spaarzame bezittingen worden uit de handen gegrist van de mannen die weigeren om ze achter te laten, of die de bevelen simpelweg niet begrijpen. Dan worden ze met een geweer of een vuist geslagen. Lale bestudeert het uniform van de soldaten. Zwart, dreigend. De dubbele bliksemschicht op de kraag vertelt Lale met wie hij te maken heeft. De ss. Onder andere omstandigheden zou hij bewondering kunnen opbrengen voor de perfecte snit en de hoge kwaliteit van de stof waar de uniformen van zijn gemaakt. Hij zet zijn koffer op de grond. Hoe kunnen ze weten welke van mij is? Met een huivering beseft hij dat de kans heel klein is dat hij zijn koffer of de inhoud ervan ooit nog terug zal zien. Hij legt zijn hand op zijn hart, op het geld dat in zijn binnenzak verstopt zit. Dan kijkt hij omhoog naar de hemel, ademt de frisse koele lucht diep in en brengt zichzelf in herinnering dat hij in elk geval buiten is.

Er klinkt een gewerschot, en hij maakt een schrik-

beweging. Voor hem staat een ss-officier die zijn wapen omhoog gericht houdt. ‘Lopen!’ Lale kijkt om naar de lege trein.

Kleren waaien weg en boeken slaan open. Er arriveren verschillende vrachtwagens waar kleine jongens uit klimmen. Ze zoeken de achtergelaten bezittingen bij elkaar en gooien die achter in de vrachtwagens. Lale voelt een zware druk tussen zijn schouderbladen. Sorry, mama, ze hebben je boeken.

Ze sjokken naar een verzameling vuilroze bakstenen gebouwen met ramen die in kleine ruitjes zijn verdeeld. Rond de ingang van het terrein groeien bomen met frisgroene lenteblaadjes. Wanneer Lale door het geopende ijzeren hek loopt, kijkt hij omhoog naar de Duitse woorden die van het ijzer gevormd zijn.

ARBEIT MACHT FREI

Arbeid bevrijdt.

Hij weet niet waar hij is of wat voor werk hij moet gaan doen, maar het idee dat het hem zal bevrijden, komt hem voor als een zieke grap. De ss, geweren, honden, zijn spullen zijn afgenomen – dit had hij niet kunnen bedenken.

‘Waar zijn we?’

Bij het horen van de stem draait Lale zich om, en hij ziet Aron.

‘Bij het eindpunt, zou ik zeggen.’

Arons gezicht betreft.

‘Doe gewoon wat ze zeggen, dan komt het wel goed.’

Lale weet dat het niet erg overtuigend klinkt. Hij schenkt Aron een vlugge glimlach, die de ander beantwoordt. Dan draagt hij zichzelf op om zich aan zijn eigen advies te houden. Doe wat ze zeggen. En observeer je omgeving.

Eenmaal binnen de hekken worden de mannen in rechte rijen opgesteld. Op de kop van Lales rij zit een gevangene met een verslagen gezicht achter een kleine tafel. Hij draagt een broek met verticale blauw witte strepen en een bijpassend jasje met een groene driehoek op de borst. Achter hem staat een ss-officier met zijn geweer in de aanslag.

Er komen donkere wolken aandrijven. In de verte rommelt onweer. De mannen wachten.

Een hogere officier, vergezeld door een escorte van soldaten, komt voor de groep staan. Hij heeft vierkante kaken, dunne lippen en ogen die worden overschaduwed door borstelige zwarte wenkbrauwen. Vergeleken bij zijn bewakers draagt hij een eenvoudig uniform. Geen bliksemschichten. Aan zijn houding is duidelijk te zien dat hij de leiding heeft.

‘Welkom in Auschwitz.’

Lale hoort de woorden, gesproken door een mond die nauwelijks beweegt, vol ongeloof aan. Nadat hij onder dwang uit zijn huis is gehaald en als een beest is vervoerd, en terwijl hij nu omringd wordt door zwaarbewapende ss'ers is opgedreven, wordt hij welkom geheten – wélkom geheten!

‘Ik ben commandant Rudolf Höss. Ik heb de leiding in Auschwitz. Op het hek waar jullie zojuist doorheen zijn gekomen, staat ‘arbeid bevrijdt’. Dit is jullie eerste les, jullie enige les. Werk hard. Doe wat je wordt opgedragen, dan verkrijg je vrijheid. Weiger je te gehoorzamen, dan volgen er consequenties. Jullie worden hier geregistreerd, en daarna worden jullie naar je nieuwe thuis gebracht, Auschwitz Twee – Birkenau.’

De commandant speurt hun gezichten af. Hij wil nog iets zeggen, maar wordt onderbroken door een harde donderslag. Geïrriteerd kijkt hij omhoog en mompelt iets. Dan maakt hij een minachtend gebaar naar de mannen, draait zich om en vertrekt. Zijn bewakers haasten zich achter hem aan. Het optreden is voorbij. Een onbeholpen vertoning, maar evenzogoed intimiderend.

Het registreren begint. Lale kijkt toe terwijl de eerste gevangenen naar de tafels worden geduwd. Hij staat te ver weg om de korte gesprekken te kunnen opvangen, en dus slaat hij de mannen in de pyjama's gade terwijl ze details noteren en iedere gevangene een bonnetje geven. Eindelijk is hij zelf aan de beurt. Hij moet zijn naam noemen, zijn adres, zijn beroep en de namen van zijn ouders. De man met het verweerde gezicht schrijft Lales antwoorden in een keurig rond handschrift op en geeft hem dan een papiertje met een nummer erop. Al die tijd kijkt hij Lale niet aan.

Lale kijkt naar het nummer: 32407.

Hij schuifelt met de mannen mee naar een tweede rij

tafels, bemand door een andere groep gestreepte gevangenen met groene driehoeken, onder toezicht van nog meer ss'ers. Inmiddels is hij uitgeput en snakt hij naar water. Tot zijn verbazing wordt het papiertje uit zijn hand getrokken. Een ss'er rukt Lales jasje van zijn lijf, scheurt de ene mouw van zijn overhemd en drukt zijn linkeronderarm plat op de tafel. Hij kijkt vol ongeloof toe terwijl de gevangene achter de tafel het nummer 32407 in zijn arm kerft. Het houten blokje met de naald erin beweegt snel en pijnlijk over zijn huid. Dan pakt de man een lap die in groene inkt is gedoopt en wrijft er ruw mee over de wond op Lales arm.

Het tatoeëren heeft maar een paar seconden in beslag genomen, maar door de schok lijkt de tijd stil te staan. Hij grijpt zijn arm vast en staart naar het nummer. Hoe kan iemand dit een medemens aandoen? Hij vraagt zich af of hij voor de rest van zijn leven door dit moment zal worden gedefinieerd, door dit oneven nummer: 32407.

Een harde por met de kolf van een geweer doorbreekt zijn trance. Hij raapt zijn jasje van de grond en loopt struikelend naar voren, achter de andere mannen aan. Ze betreden een groot bakstenen gebouw met bankjes langs de muren. De ruimte doet Lale denken aan de gymzaal van de school in Praag waar hij vijf dagen heeft geslapen voordat hij op transport werd gesteld.

'Uitkleden!'

'Sneller, sneller!'

De ss'ers blaffen bevelen die de meeste mannen niet

verstaan. Lale vertaalt ze voor degenen die vlak bij hem staan, en zij geven het door aan de mannen naast hen.

‘Leg je kleren op de bankjes. Als jullie hebben gedoucht, liggen ze er nog.’

Even later trekken de mannen hun broeken en shirts, hun jassen en schoenen uit. De smerige kleren vouwen ze op en leggen ze netjes op de bankjes.

Lale vrolijkt op bij het vooruitzicht aan water, maar hij weet dat hij zijn kleren waarschijnlijk niet terug zal zien, noch het geld in zijn binnenzak.

Hij trekt zijn kleren uit en legt ze op het bankje, woe-de laait in hem op. Dan haalt hij een smal pakje lucifers uit de zak van zijn broek, een herinnering aan vroegere pleziertjes, en werpt de dichtstbijzijnde officier een steelse blik toe. De man kijkt de andere kant op. Lale strijkt een lucifer af. Dit zou weleens het laatste kunnen zijn wat hij uit eigen vrije wil doet. Hij houdt de lucifer bij de voering van zijn jasje, bedekt het jasje met zijn broek en voegt zich haastig in de rij voor de douches. Achter hem wordt er binnen seconden ‘Brand!’ geschreeuwd. Lale kijkt achterom en ziet dat naakte mannen elkaar opzij duwen terwijl een ss-officier het vuur probeert te doven.

Hij is nog niet bij de douches, maar hij rilt. Wat heb ik gedaan? De afgelopen dagen heeft hij de anderen steeds verteld dat ze zich gedeisd moesten houden, dat ze moesten doen wat hen werd opgedragen, dat ze niemand tegen zich in het harnas moesten jagen. En nu heeft hij zelf brand gesticht. Hij twijfelt er niet aan wat er

met hem zal gebeuren als iemand hem als de brandstichter aanwijst. Stom. Stom.

Bij de douches haalt hij diep adem en komt wat tot rust. Honderden rillende mannen staan schouder aan schouder terwijl het koude water op hen neer klatert. Ze houden hun hoofden achterover en drinken er gretig van, hoe smerig het ook is. Velen van hen houden beschaamd hun handen voor hun geslachtsdelen. Lale wast het zweet, het vuil en de stank van zijn lichaam en uit zijn haar. Water stroomt sissend door de pijpen en klatert op de vloer. Wanneer dat ophoudt, gaan de deuren naar de kleedkamer weer open, en zonder bevel lopen ze terug naar datgene wat hun kleding inmiddels heeft vervangen – oude Russische legeruniformen en klompen.

‘Voordat jullie je aankleden, moeten jullie bij de barbier langs,’ zegt een grijnzende ss-officier tegen de mannen. ‘Buiten, schiet op.’

Opnieuw vormen de mannen rijen. Ze lopen naar een gevangene die klaarstaat met een scheermes. Wanneer Lale aan de beurt is, gaat hij met een rechte rug en een geheven hoofd op de stoel zitten. Hij kijkt toe terwijl de ss-officieren langs de rij lopen en de naakte gevangenen met de uiteinden van hun wapens prikken, wreed lachend en onder het uiten van ruwe beledigingen. Hij recht zijn rug nog wat verder en houdt zijn hoofd nog wat hoger terwijl het haar op zijn schedel wordt afgeschoren tot een laagje stoppels.

Nu en dan snijdt het mes in zijn huid, maar hij geeft geen krimp.

Een officier geeft hem een por ten teken dat hij klaar is. Hij gaat in de rij staan en schuifelt terug naar de doucheruimte, waar hij zich aansluit bij de zoektocht naar kleding en klompen in de juiste maat. Het is allemaal vies en vol vlekken, maar het lukt hem om klompen te vinden die min of meer passen, en hij hoopt dat het Russische uniform dat hij heeft gepakt toereikend is. Eenmaal gekleed verlaat hij het gebouw zoals opgedragen.

‘We hebben het gered.’

Als Lale zich omdraait, ziet hij dat Aron naar hem toe komt. De jongen is helemaal doorweekt, maar hij leeft.

‘Ja, zo te zien zijn we er. Wat zie jij eruit, man?’

‘Dan heb je jezelf nog niet gezien. Beschouw mij maar als een spiegel.’

‘Nee, dank je.’

‘Wat gaat er nu gebeuren?’ vraagt Aron. Hij klinkt als een behoeftig kind.

Ze volgen de andere mannen en laten hun tatoeage zien aan een ss-officier die bij de ingang van een gebouw staat en de nummers op een klembord noteert. Na een harde duw in de rug belanden Lale en Aron in blok 7, een grote barak met drievoudige stapelbedden langs de muur. Tientallen mannen worden in het gebouw gepropt. Ze ruziën en duwen elkaar opzij om een goede plek te bemachtigen. Als ze geluk hebben, of agressief genoeg zijn,

hoeven ze hun bed maar met één of twee anderen te delen. Het zit Lale echter tegen. Hij en Aron klimmen op een bovenbed waar twee andere gevangenen al beslag op hebben gelegd. Omdat ze in geen dagen hebben gegeten, hebben ze de kracht niet om een beter plekje te bevechten. Lale nestelt zich zo goed en zo kwaad als het gaat op de strozak die voor een matras door moet gaan. Hij duwt zijn handen tegen zijn maag in een poging de kramp in zijn ingewanden te onderdrukken.

Verschillende mannen roepen naar de bewakers: ‘We hebben eten nodig.’

‘Morgenochtend krijgen jullie iets te eten,’ is het antwoord.

‘Morgenochtend zijn we allemaal doodgehongerd,’ roept iemand achter in het blok.

‘Dan hebben we in elk geval rust,’ voegt een holle stem eraan toe.

Gelach. Zacht, maar oprecht. De officier, aanwezig maar onzichtbaar, reageert niet, en uiteindelijk vallen de mannen met rammelende magen in slaap.

2

Hij komt pas zeven dagen later bij bewustzijn. Iemand giet voorzichtig water in zijn mond. Op zijn voorhoofd ligt een koele vochtige lap.

‘Alsjeblieft, jongen,’ zegt een stem. ‘Rustig aan.’

Als hij zijn ogen opendoet, ziet hij een onbekende, wat oudere man die meelevend op hem neerkijkt. Hij richt zich op, steunend op zijn ellebogen, en de onbekende helpt hem om rechtop te gaan zitten. Verward kijkt hij om zich heen. Wat voor dag is het? Waar is hij?

‘Wat frisse lucht zal je goed doen,’ zegt de man, en hij pakt Lales elleboog vast.

De onbekende loodst hem naar buiten. Het is een onbewolkte dag, eentje gemaakt om van te genieten, en hij huivert bij de herinnering aan de laatste keer dat hij zo’n dag heeft meegemaakt. De wereld om hem heen begint te draaien, en hij wankelt. De onbekende ondersteunt

hem en brengt hem naar een stapel timmerhout die vlakbij ligt.

De man schuift Lales mouw omhoog en wijst naar het getatoeëerde nummer. ‘Ik heet Pepan, en ik ben de Tätowierer. En ik heb gehoord dat er binnenkort nog veel meer mensen naar het kamp komen.’

Daar staan ze allebei even bij stil. Lale bedenkt dat iemand ergens beslissingen neemt, ergens aantallen vandaan haalt. Maar waar? Hoe beslis je wie er naar het kamp gaat? Op welke informatie baseer je die beslissingen? Ras, religie of politieke overtuiging?

‘Je intrigeert me, Lale. Ik werd naar je toe getrokken. Je had een kracht die zelfs je zieke lichaam niet kon verbergen. Het zorgde ervoor dat je nu hier tegenover me zit.’

Lale hoort de woorden, maar hij heeft moeite om datgene wat Pepan zegt te verwerken. Ze bevinden zich op een plek waar mensen elke dag sterven, elk uur, elke minuut.

‘Zou je met mij willen werken?’ Pepans vraag wekt Lale uit zijn sombere overpeinzingen. ‘Of ben je tevreden met het werk dat ze je hebben toegewezen?’

‘Ik doe wat ik kan om te overleven.’

‘Ga dan op mijn voorstel in.’

‘Wil je dat ik andere mannen ga tatoeëren?’

‘Ja. Iemand moet het doen.’

‘Ik denk niet dat ik dat kan. Iemand schade toebrengen, iemand pijn doen – het dóét pijn, weet je.’

Pepan stroopt zijn mouw op, zodat Lale zijn eigen nummer kan zien. ‘En of het pijn doet. Maar als jij de baan niet wilt, dan doet iemand met minder medeleven het, en dan doet het nóg meer pijn.’

‘Voor de kapo werken is niet hetzelfde als honderden onschuldige mensen schenden.’

Er volgt een lange stilte. Lale verzinkt opnieuw in sombere gedachten. De mensen die de beslissingen nemen, hebben die familie? Een vrouw, kinderen, ouders? Dat kan gewoon niet.

‘Dat kun je jezelf wijsmaken, maar je bent nog steeds een marionet van de nazi’s. Of je nu met mij werkt, voor de kapo of op de bouwplaats, je knapt nog steeds hun vuile werk op.’

‘Je weet het wel te brengen.’

‘Dus?’

‘Goed. Als jij het kunt regelen, dan kom ik voor jou werken.’

‘Niet voor mij. Mét mij. Maar je moet vlug en efficiënt te werk gaan en geen herrie schoppen bij de ss.’

‘Oké.’

Pepan staat op en maakt aanstalten om weg te lopen. Lale pakt zijn mouw vast.

‘Pepan, waarom heb je mij gekozen?’

‘Ik zag een uitgeputte, half uitgehongerde jongeman zijn leven op het spel zetten om jou te redden. Je moet wel iemand zijn die de moeite van het redden waard is. Ik kom je morgenochtend halen. Rust nu eerst uit.’

3

Juni 1942

Het heeft dagenlang geregend, maar deze ochtend beschijnt een bleek zonnetje het troosteloze terrein van Birkenau terwijl Lale en Pepan hun werkplek inrichten. Ze hebben twee tafels, flesjes met inkt, een heleboel naalden.

‘Vooruit, Lale, daar komen ze al.’

Lale kijkt op en ziet tot zijn verbijstering tientallen jonge vrouwen hun kant op geleid worden. Hij wist dat er meisjes in Auschwitz zaten, maar niet hier, niet in Birkenau, in de ergste hel van allemaal.

‘Vandaag gaat het een beetje anders, Lale. Ze hebben een aantal meisjes van Auschwitz hiernaartoe verhuisd, en die hebben een nieuw nummer nodig.’

‘Wat?’

‘Hun nummers zijn aangebracht met een stempel, en

dat was volkomen inefficiënt. We moeten het nu goed doen. Er is geen tijd om ze te bewonderen – doe gewoon je werk.’

‘Dat kan ik niet.’

‘Doe je werk, Lale. Zeg niets tegen ze. Doe geen stomme dingen.’

De rij van jonge meisjes is zo lang dat hij het eind ervan niet kan zien.

‘Ik kan dit niet. Alsjeblieft, Pepan, dit kunnen we niet doen.’

‘Je kunt het, Lale. Je moet wel. Als jij het niet doet, doet iemand anders het, en dan heb ik je voor niets gered. Dus doe je werk.’ Pepan staart Lale strak aan. Angst sijpelt door tot in Lales botten. Pepan heeft gelijk – of hij volgt de regels, of hij zet zijn leven op het spel.

Met tegenzin begint hij aan zijn taak. Zonder op te kijken steekt hij zijn hand uit om het velletje papier aan te nemen dat hem wordt aangereikt. Hij moet de vijf cijfers aanbrenge n op de arm van het meisje dat hem het papiertje geeft. Er staat al een nummer, maar dat is vervaagd. Hij duwt de naald in haar linkerarm en kerft zo voorzichtig mogelijk een 3. Er vloeit bloed. De naald is echter niet diep genoeg gegaan, en hij moet het nog een keer doen. Ze laat niets blijken van de pijn die hij haar ongetwijfeld toebrengt. Ze zijn gewaarschuwd – zeg niets, doe niets. Hij veegt het bloed weg en wrijft groene inkt in de wond.

‘Schiet op!’ fluistert Pepan.

Lale doet er te lang over. Het is één ding om de armen van mannen te tatoeëren, maar het is afschuwelijk om de lichamen van jonge meisjes te verminken. Hij kijkt op en ziet een man in een witte jas die langzaam langs de rij meisjes loopt. Nu en dan blijft de man staan om het gezicht en het lichaam van een doodsbanige jonge vrouw te inspecteren. Ten slotte komt hij bij Lale. Terwijl Lale de arm van het meisje zo voorzichtig mogelijk vasthoudt, pakt de man haar kin en draait haar gezicht ruw heen en weer. Lale kijkt in de angstige ogen. Haar lippen bewegen, alsof ze iets wil zeggen. Hij knijpt in haar arm om haar te waarschuwen. Ze kijkt hem aan, en met zijn mond vormt hij het woordje ‘sst’. De man in de witte jas laat haar gezicht los en loopt weg.

‘Goed gedaan,’ fluistert hij, terwijl hij de resterende vier cijfers begint te tatoeëren – 4902. Als hij klaar is, houdt hij haar arm wat langer vast dan nodig is, en hij kijkt haar opnieuw in de ogen. Met moeite tovert hij een klein glimlachje op zijn gezicht. Ze schenkt hem een nog kleiner glimlachje. Haar ogen dansen echter. Terwijl hij haar aankijkt, lijkt zijn hart tegelijk stil te staan en voor het eerst te gaan kloppen, het voelt alsof het ieder moment uit zijn borst kan barsten. Hij staart naar de grond, en die lijkt onder zijn voeten te wiebelen. Hij krijgt een nieuw papiertje in zijn handen gedrukt.

‘Schiet op, Lale!’ fluistert Pepan dringend.
Wanneer hij weer opkijkt, is ze verdwenen.

EEN WOORD VAN AUTEUR HEATHER MORRIS

Mag ik je voorstellen aan Lale Sokolov. Lale was zevenentachtig toen ik hem leerde kennen en hij was vier jaar lang mijn vriend. We ontmoetten elkaar vlak nadat zijn vrouw, Gita, gestorven was. Ik had een paar scenario's geschreven, en een gemeenschappelijke vriend van zijn zoon dacht dat ik misschien geïnteresseerd zou zijn in Lales verhaal.

Een aantal maanden lang bezocht ik Lale twee tot drie keer per week. Soms kwam zijn verhaal aarzelend, maar vaker vertelde hij in een rap tempo – vaak bijna onbegrijpelijk en zonder enige vorm van chronologie. Het maakte niet uit hoe hij het vertelde, het was fascinerend om naar hem te luisteren. Pas na een tijdje realiseerde ik me wat hij me precies aan het vertellen was. De betekenis en het belang van zijn persoonlijke verhaal werden me steeds duidelijker.

Tien maanden nadat Lale en ik elkaar ontmoet hadden, gaf ik hem, op zijn verjaardag, de eerste versie van

mijn script. Met zijn goedkeuring en die van zijn zoon benaderde ik Film Victoria, een lokaal Australisch filmproductie­maatschappij. Film Victoria besloot het script aan te kopen en een professioneel onderzoeksteam in te huren om Lales verhaal te bevestigen. De informatie die het team vond kwam precies overeen met Lales herinneringen. Zo werd onder andere ontdekt dat Lales ouders ook naar Auschwitz waren gedeporteerd, en daar meteen waren vermoord. Overigens ontdekte het onderzoeksteam dit pas na Lales dood, en daar ben ik blij om. Ik denk dat het feit dat zijn ouders in hetzelfde kamp zaten, maar hij ze niet heeft kunnen redden, onverdraaglijk voor hem zou zijn geweest. We hebben niets kunnen ontdekken over het lot van zijn oudere broer, maar, zoals je zult lezen in het boek, is Lale na de oorlog wel herenigd met zijn zus.

Twee dagen na zijn negentigste verjaardag kreeg Lale een hartinfarct. Zijn zoon Gary zat een hele dag naast zijn ziekbed. Omdat hij even naar huis wilde, vroeg Gary of ik bij Lale wilde blijven. Toen een uur later een arts en een verpleegkundige de kamer binnenkwamen om hem te verzorgen, kuste ik hem vaarwel en zei hem dat het tijd was om weer bij Gita te zijn. Een paar uur later stierf hij, met Gary aan zijn zijde.

Voor Lale was er geen verhaal zonder zijn Gita. Lale en Gita, twee gewone mensen die leefden in een ongewone tijd. Twee mensen die beroofd werden van hun vrijheid, hun waardigheid, hun identiteit en zelfs hun

naam, maar die de gruwelijkheden overleefden. Ik weet zeker dat Lales ongelooflijke verhaal anderen net zo zal ontroeren zoals het mij ontroerde, en ik hoop dat zijn nalatenschap inzicht zal geven in de drang van ieder mens tot overleven en de (levens)kracht van de geest.

Heather Morris

Melbourne

Januari 2017

